

Antíochus IV Epíphanes

***Een beschouwing van het verloop van zijn regering met nadruk
op de hellenisering van Palestina***

Door

Maarten Hertoghs

Een paper voor het vak “Studie-en onderzoeksmethoden”

Docent: Drs. Andreas J. Beck

BIJBELINSTITUUT BELGIË

St. Jansbergsesteenweg 97

3001 Heverlee/Leuven

12 januari 2001

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	p.3
1. Geschiedkundige achtergrond	
1.1. Algemeen	p.4
1.2. Antíochus III Magnus	p.4
1.3. Seleucus IV Philopator	p.5
1.4. De joodse situatie	p.5
2. Antíochus IV Epíphanes	
2.1. Kenmerken	p.6
2.2. Rustige regeringsjaren (175v.Chr.-170v.Chr.)	p.6
2.3. Conflicten met Egypte – Palestina is de dupe (170v.Chr.-167v.Chr.)	p.7
2.4. Verzet – Einde van de regering van Antíochus (167v.Chr.-164v.Chr.)	p.9
2.5. Na Antíochus' regering (na 164v.Chr.)	p.10
3. Daniël 11: Verwijzing naar Antíochus?	p.12
4. Conclusie	p.13
5. Bijlagen	
5.1. Verdeling van het rijk van Alexander de Grote	p.14
5.2. Chronologische aanduiding van een aantal vermelde personen	p.14
Bibliografie	p.15

INLEIDING

Het onderwerp van dit werkstuk is misschien niet echt voor de hand liggend. De koning in kwestie, Antíochus IV Epíphanes, is eigenlijk een beetje onverwachts tot onderwerp van mijn werkstuk uitgegroeid. Oorspronkelijk was ik bezig met het lezen van een aantal profetieën in Daniël. In een commentaar over deze profetieën kwam ik de Makkabeeën tegen. Ik had net een boek rond de Makkabeeën gelezen en daarom kreeg het stuk mijn interesse. Het bleek dat Antíochus IV Epíphanes in de beginperiode van de opstand van de Makkabeeën regeerde over het Syrische rijk. Daarna ben ik meer over hem gaan lezen en heb mezelf de vraag gesteld waarom de opstand van de Makkabeeën onder zijn regering uitbrak.

In dit werk hoop ik heel wat van de regering van Antíochus IV Epíphanes weer te geven, met vooral nadruk op zijn pogingen tot hellenisatie van Palestina en de opstand die hieruit resulteerde; vandaar ook de subtitel. Als beginsituatie zal een algemeen beeld van de toenmalige wereld rond de Middellandse Zee onoverkomelijk zijn.

Enkele interessante gedachten zijn dat sommigen Antíochus zien als een invulling van een beschreven koning in Daniël 11 en dat hij wel eens vergeleken wordt met de antichrist. Hier zouden nog aparte werkstukken over geschreven kunnen worden, ik heb me in dit werk dan ook beperkt tot een inleiding erover.

Mijn bronnen bestaan voor een deel uit de Apocriefe boeken, namelijk de Makkabeeën. Dan heb ik ook gebruik gemaakt van wat Flavius Josephus vermeldde. Dit zijn twee belangrijke bronnen. De andere bronnen gingen over de geschiedenis van Israël in het algemeen of over de profetieën van Daniël. Het is zo dat ik bij het samenstellen van dit werk evenwichtig gebruik heb proberen te maken van de Apocriefen en Flavius Josephus aan de ene en de andere bronnen aan de andere kant. Het was niet mijn bedoeling om met nieuwe dingen aan te komen, maar meer om een verslag te maken van de regering van Antíochus, met nadruk op de joodse situatie onder zijn bewind.

Om misverstanden te voorkomen, zal ik even de term ‘hellenisering’ toelichten. Het begrip hellenisme kan op twee manieren opgevat worden. In de ruimere zin duidt men er iedere verbreiding van de Griekse cultuur buiten Griekenland mee aan. Zo is er reeds invloed aan te geven van Griekse steden sinds de 7de eeuw v.C. In de meest gebruikte (engere) zin is het de beschaving van de 3de tot de 1ste eeuw v.C., toen door de veroveringen van Alexander de Grote een enorm rijk was ontstaan, waarin een vrij verkeer, ook op godsdienstig vlak, mogelijk was.

Tijdens de regering van Antíochus was de hellenisering van Palestina vooral te voelen op godsdienstig en cultureel vlak. Zo werden de joden gedwongen offers te brengen aan de goden van Antíochus (bv. Zeus) en er werden ook spelen georganiseerd waarbij de spelers naakt waren en waarbij er ook offers aan heidense goden gebracht werden. Dit zal nog verder uitgewerkt worden in het werkstuk zelf.

1. GESCHIEDKUNDIGE ACHTERGROND

1.1. Algemeen

De regering van Antíochus IV Epíphanes kunnen we situeren van 175-164 v.Chr., dit is een periode waar we in de Bijbel niet expliciet iets over lezen. Hoe zag de toenmalige wereld rond de Middellandse Zee er in politiek opzicht uit?

De twee laatste eeuwen voor Christus werden gekenmerkt door de overgang van wat eens het rijk van Alexander de Grote was naar de Romeinse wereld. Alexander de Grote¹ bouwde zijn rijk op in een periode van acht jaar. Toen hij aan de macht kwam, omvatte het rijk enkel Macedonië². Acht jaar later had hij het hele Perzische rijk³ veroverd en was de Griekse invloedssfeer tot aan India uitgebreid.

Toen Alexander in 323 v.Chr. stierf, waren er geen geschikte troonopvolgers. Uit de oorlogen die volgden kwamen vier rijken tevoorschijn: het Egyptische (Ptolemeïsche) rijk, het Syrische (Seleucidische) rijk, Macedonië en Thracië. In de hiernavolgende decennia speelden vooral het Egyptische rijk en het Syrische rijk een grote rol.

1.2. Antíochus III Magnus

In 223 v.Chr. kwam Antíochus III Magnus⁴ aan de macht in het Syrische rijk. Het rijk was door het slechte beleid van een aantal koningen al aan het afbrokkelen, maar hij wist het voor een redelijk deel terug te herstellen. In 198 verovert hij Palestina en onderneemt ook een aantal veldtochten naar Egypte⁵, maar kan dat niet innemen. In het westen wint Rome echter steeds meer aan macht. Het heeft in 202 Carthago in de slag van Zama verslagen en begint uit te kijken naar macht over het Oosten. Zo begint het in 197 al met aanspraken te maken op Griekenland en Macedonië. Het duurt evenwel nog tot 146 en 133 voor Rome respectievelijk Griekenland en Macedonië inneemt. Al deze verwickelingen hebben hun neerslag gehad op het beleid van zowel Antíochus III als Antíochus IV.

In 190 kwam het tot een regelrechte botsing tussen Syrië en Rome. Eerder (in 191) had Rome Syrië al uit Griekenland gezet, waar zij pogingen tot bezetting ondernamen en nu ontmoetten zij elkaar in Magnesia⁶. Het draaide erop uit dat Antíochus met een veel groter leger de strijd verloor. Een vernederend vredesverdrag werd gesloten. De vredesvoorwaarden waren onder andere een zware oorlogsschatting, inkrimping van het leger, afstandname van gebieden als Klein-Azië en Medië en het afstaan van een twintigtal mannen als gegijzelden onder wie zijn zoon, Antíochus IV Epíphanes. Ook in Palestina waren de gevolgen te voelen, omdat zij mee ingeschakeld werden in de betalingen van de schattingen.

1.3. Seleucus IV Philopator

¹ Alexander was maar 18 jaar oud toen hij koning werd. Een interessant detail is dat Aristoteles zijn leermeester geweest is.

² Macedonië bevatte een deel van Griekenland, Albanië, Macedonië en Bulgarije.

³ Het Perzische rijk omvatte het huidige Turkije, Syrië, Israël, Egypte, Irak, Iran, Afghanistan en delen van nog een aantal landen.

⁴ Antíochus III Magnus was de vader van Antíochus IV Epíphanes

⁵ Deze veldtochten vonden plaats tijdens de regeringen van Ptolemaeus IV Philopater en Ptolemaeus V Epíphanes

⁶ Een plaats in de buurt van Smyrna

Na de dood van Antíochus III Magnus in 187, kwam zijn oudste zoon Seleucus IV Philopator op de troon. Hij had zijn handen vol aan het afbetalen van de oorlogsschattingen aan Rome en het bijeenschrapen van geld was zijn grootste zorg. Hij werd dan ook de ‘koning-belastingsgaarder’ genoemd. Dit leidde tot een poging tot tempelroof in Jeruzalem (zie later).

Op buitenlands vlak valt enkel te vermelden dat Seleucus IV zijn zoon Demetrius naar Rome heeft moeten zenden als vervanger van zijn broer Antíochus IV. In 175, terwijl Antíochus IV in Athene vertoeft, wordt Seleucus IV door zijn minister Heliodorus vergiftigd. De rechtmatige opvolger, Seleucus’ zoon Demetrius, zit in Rome en maakt dus geen kans om koning te worden. Voor Heliodorus er echter in slaagt om zelf de macht te grijpen, ziet Antíochus IV zijn kans schoon en grijpt de macht. Dit gaat onder andere ten koste van een andere zoon van Seleucus IV, ook Antíochus genoemd.

1.4. De joodse situatie

Zoals al eerder gezegd, kwam Palestina in 198 bij Syriëkwam, waar het tot dan bij het Egyptische rijk hadden behoord. Het werd ook mee ingeschakeld in de betalingen, maar hoe was de toestand voor de rest?

Toen Palestina bij Syrië kwam, onder Antíochus III, mochten zij leven naar hun wetten. Het was eigenlijk een beloning omdat zij bij de inname van Jeruzalem het Ptolemese⁷ garnizoen hadden uitgeleverd. Zowel onder de joden in Palestina als in het buitenland kwamen er velen in de beïnvloedingssfeer van het hellenisme. Zo ontstond er stelselmatig scheiding tussen grieksgezinden en anderen. Tijdens de regering van Antíochus III waren eerst Onias II en daarna Simon II, hogepriester. Simon II was vrij loyaal t.o.v. de Syrische machthebbers. Bij de regering van Seleucus IV was de zoon van Simon II, Onias III, hogepriester. Hij was eerder Egyptisch gezind en had in de tempel gelden van een zekere Hyrcanus⁸ in bewaring. Dit zorgde voor heibel en het verhaal kwam ter ore van Seleucus IV die zijn minister Heliodorus naar Jeruzalem zond om de tempelschatten te roven. Dit mislukte echter⁹. Na dit gebeurde ging Onias naar Antiochië om de toestand van zijn volk te bespreken. Tegen de tijd dat hij daar aankwam, was Seleucus net vermoord door Heliodorus. Zijn opvolger Antíochus IV Epíphanes hield Onias III in gijzeling in Antiochië.

⁷ D.i. het Egyptische

⁸ Van de familie van de Tobiaden (een aristocratische familie, afstammend van Tobia uit Nehemia). Hij stond aan de Egyptische kant.

⁹ In 2Makkabeeën 3 wordt het verhaal verteld dat Heliodorus in het heiligdom door een engel geslagen werd en de dood nabij was. Op voorbede van Onias III geneest hij echter.

2. ANTÍOCHUS IV EPÍPHANES

2.1. Kenmerken

‘Antíochus IV wordt ons beschreven als zeer eigenzinnig, zonderling, praalziek, eergierig, ijdel, overmoedig en vooral onberekenbaar.’¹⁰

Zijn bijnaam Epíphanes betekent ‘verhevene, doorluchtige, schijnende’. Volgens andere bronnen wordt het ook wel vertaald met ‘openbaring/verschijning’. Door zijn daden is hij in de geschiedenis ook wel eens Epímanes¹¹ genoemd.

Eerder is al vermeld dat Antíochus een aantal jaren als gijzelaar in Rome is geweest. Dit had zijn weerslag op een belangrijk aspect van zijn regering, namelijk een overdreven geestdrift voor al wat hellenistisch was. Het ging bij hem zelfs zo ver dat het een manie werd, vandaar zijn andere bijnaam, Epímanes.

‘In zijn politiek voerde hij een vaste lijn consequent door: over zijn hele rijk moest alles knielen voor dezelfde goden - één staatsgodsdienst moest de samenhang ervan bevorderen. Wat daarvoor niet buigen wou, moest breken.’¹²

Het spreekt voor zichzelf dat dit op langere termijn naar de joden toe problemen zal geven, maar dat komt later aan bod.

Een probleem tijdens zijn regering was dat de eigenlijke troonopvolger, Demetrius, in Rome gegijzeld werd gehouden. Dit maakte dat hij ervoor moest oppassen het ongenoegen van de Romeinen niet op te wekken. Dit zou tijdens zijn regering iets zijn waar hij terdege rekening mee moest houden.

2.2. Rustige regeringsjaren (175 v.Chr.-170 v.Chr.)

Zoals al aangegeven kwam Antíochus IV in 175 v.Chr.¹³ aan de macht. In de eerste jaren van de regering besteedde Antíochus vooral aandacht aan de instandhouding van zijn rijk. Zo betaalde hij in 173 de rest van de oorlogsschatting die Rome aan zijn vader Antíochus III had opgelegd na het verlies in Magnesia. Antíochus veroorloofde het zich ook om een vloot op te bouwen, wat eigenlijk tegen het vredesverdrag was, maar Rome bracht er niets tegenin.

Tijdens de afwezigheid van hogepriester Onias III, bood zijn broer Joshua (meestal in het Grieks Jason genoemd) Antíochus een groot bedrag geld aan in ruil voor het hogepriesterschap met de belofte dat hij volledig zou meewerken met de koninklijke bepalingen. Dit gebeurde al in 175 v.Chr.; voor Palestina betekende dit het echte begin van de hellenisering. Tot hiertoe waren er wel grieksgezinden geweest, maar er

¹⁰ D.J. Baarslag, *Bijbelse geschiedenis: In de omlijsting van de historie van het Oosten*, 3th edn, 6 vols, Nivellerend Hellenisme en Nationaal Verzet, 5. (Baarn: Bosch & Keuning n.v., 1960), p.40

¹¹ Dit betekent ‘dolzinnige’ of kortweg ‘de idioot’

¹² D.J. Baarslag, *Bijbelse geschiedenis: In de omlijsting van de historie van het Oosten*, p.41

¹³ Volgens de Syrische jaartelling was dit het 137^e jaar (men begon te tellen vanaf 312 v.Chr.)

was weinig uiterlijk vertoon geweest van grieksgezindheid. Dit veranderde echter vanaf het hogepriesterschap van Jason.

‘A gymnasium was established in Jerusalem and young men enrolled it; all sort of Greek sports were fostered, as were Greek fashions of dress. Young priests neglected their duties to compete in the game. Embarrassed by their circumcision, since sports were participated naked, many Jews submitted to surgery to disguise it.’¹⁴

Het grote probleem met het gymnasium was dat het gepaard ging met de cultus van Heracles of Hermes. Voor veel conservatieve joden was dit absoluut onaanvaardbaar. Eigenlijk betekende het ook het einde van de godsdienstvrijheid die de joden hadden verkregen onder de regering van Antíochus III. Andere dingen die veranderden onder Jason was dat hij de inwoners van Jeruzalem de officiële benaming van Antiochenen gaf. Jason zond zelfs geld naar de koning om offers te brengen aan Heracles.

Na drie jaar stuurde Jason Menelaüs, een Benjaminit, naar Antiochië om het geld van zijn hogepriesterschap te betalen. Menelaüs bood de koning naast dat geld nog een extra som aan als hij zelf als hogepriester zou mogen zetelen. Antíochus was hiertoe bereid. Om aan het geld te raken, gedroeg Menelaüs zich als een tiran en ging zelfs zo ver dat hij de tempel probeerde te plunderen. Onias III, nog steeds in gijzeling, ging hier tegenin en beschuldigde Menelaüs van wangedrag. Kort hierna werd hij vermoord, Menelaüs had hier hoogstwaarschijnlijk een hand in. Onder invloed van hogepriesters als Jason en Menelaüs werd de hellenisering een algemeen feit en de kloof tussen aanhangers van Syrië en anderen alsmaar groter.

2.3. Conflicten met Egypte – Palestina is de dupe (170 v.Chr.-167 v.Chr.)

In 170/169 v.Chr. ontlokte Antíochus het eerste conflict met Egypte. Op dat moment was in Egypte Ptolemaeus VI¹⁵, een neef van Antíochus IV, aan de macht. Antíochus trok ten strijde en beslechtte de strijd al snel in zijn oordeel. Er vond daarna in Egypte een opstand plaats tegen Ptolemaeus VI, waarbij zijn broer¹⁶ tot koning werd uitgeroepen. Antíochus liet echter Ptolemaeus VI achter als zijn marionet en hoopte op een broederkrijg tussen de beide koningen.

Ondertussen was het in Palestina onrustig geworden. Jason, de afgezette hogepriester, was met een klein leger naar Jeruzalem gekomen om het oppergezag weer in handen te krijgen. Toen Antíochus dit hoorde, ging hij naar Jeruzalem met zijn leger om orde op zaken te stellen.

‘...en gebood de krijgslieden, dat zij allen die hen tegenkwamen zouden slaan, zonder iemand te sparen, en dat zij al degenen, die op de huizen zouden klimmen zouden doodslaan. En er geschiedde een grote moord van jongen en van ouden; en mannen, en vrouwen, en kinderen werden omgebracht, en de maagden en kleine kinderen gedood. Zodat in drie dagen tachtigduizend omgebracht werden; veertigduizend werden met de hand gevangen en er werden

¹⁴ John Bright, *A history of Israël*, 3rd edn, (Londen: SCM Press LTD, 1981). 420

¹⁵ Ptolemaeus' moeder, Cleopatra, was een dochter van Antíochus III en dus een zus van Seleucus IV en Antíochus IV. Zij was door Antíochus III uitgehuwelijkt aan Ptolemaeus V. Na de dood van Ptolemaeus V kwam zij dus feitelijk aan de macht en waren er geen vijandelijkheden tussen Egypte en Syrië. Na haar dood veranderde dit.

¹⁶ Dit is de latere Ptolemaeus VIII Euèrgetès II Physcon (Euèrgetès betekent weldoener; Physcon betekent dikbuik)

niet minder verkocht dan er gedood waren. En daarmee niet tevreden zijnde, heeft hij zich verstout in te gaan in de allerheiligste tempel van de ganse aardbodem, hebbende tot leidsman Menelaüs, die een verrader was geworden, zo van de wetten als van het vaderland. En met zijn onreine handen de heilige vaten nemende, en wat door andere koningen tot vermeerdering, heerlijkheid en eer der plaats geschonken was, met zijn goddeloze handen wegvovende.¹⁷

Er werden ook een aantal beampten achtergelaten die het volk verder moesten knechten. Iets later kwam ook een leger van tweeëntwintigduizend man naar Jeruzalem, onder leiding van Apollonius. Hij hield op de sabbat een ware slachting onder de bevolking. Dit alles had tot gevolg dat vooral Joden die niet grieksgezind waren en zich hielden aan Gods geboden het zwaar te verduren kregen.

In Egypte gebeurde intussen het tegengestelde van wat Antíochus had gehoopt. In plaats van dat de koningen elkaar gingen bevechten en Egypte zo nog zwakker maakten, verzoenden de twee broers zich met elkaar en werkten samen aan de versterking van het Egyptische rijk. Toen Antíochus dit hoorde, maakte hij zich met een leger op en ging weer naar Egypte. Hij veroverde een redelijk deel van Egypte en ging dan naar Alexandrië, waar de beide broers zich bevonden. Ondertussen had men van Egyptische kant een gezantschap naar Rome gestuurd om hen te komen helpen. Rome was afhankelijk van het graan in Egypte en dus daarom hoopte men op Romeinse tussenkomst. Het is zo dat er tijdens de eerste veldtocht van Antíochus ook al gezantschappen naar Rome gestuurd waren, zowel door Egypte om hulp, als door Syrië (Antíochus) om zijn aanval te laten goedkeuren en Rome niet tegen zich in het harnas te jagen. Toen was er geen reactie van Rome gekomen, nu kwam er echter wel een gezantschap, onder leiding van een zekere Popilius Laenas. Antíochus en Popilius ontmoetten elkaar en Popilius overhandigde een papier met eisen. Op de vraag van Antíochus om bedenktijd, reageerde Popilius door een cirkel rond Antíochus te trekken en een beslissing te eisen voor hij uit de cirkel stapte. Antíochus, met de les die zijn vader had moeten leren¹⁸ in het hoofd, gaf toe aan de eisen, die neerkwamen op onmiddellijke beëindiging van de oorlog en terugtrekking uit Egypte. De vorige keer kwam Antíochus zegevierend terug uit Egypte, nu was dat wel anders. Vooral Jeruzalem moest de teleurstelling ontgelden. Het begin van de gebeurtenissen in Jeruzalem wordt gedateerd op de vijftiende dag van de negende maand (Chasleu of Kislew) van het jaar honderdachtenveertig.¹⁹

‘And when the king had built an idol altar upon God’s altar, he slew swine upon it, and so offered a sacrifice neither according to the law, nor the Jewish religious worship in that country. He also compelled them to forsake the worship which they paid to their own God, and to adore those whom he took to be gods; and made them build temples, and raise idol altars, in every city and village, and offer swine upon them every day. He also commanded them not to circumcise their sons, and threatened to punish any that should be found to have transgressed his injunction. He also appointed overseers, who should compel them to do what he commanded.’²⁰

¹⁷ 2 Makkabeeën 5:12-16, uit Jacob en Pieter Keur, *Apocriefen van het Oude Testament*, 5th edn. (Kampen: J.H. Kok, 1981). 351-352

¹⁸ Deze les bestaat in de nederlaag tegen Rome die zijn vader Antíochus III Magnus leed.

¹⁹ D.i. in onze jaartelling 25 december 168 v.Chr.

²⁰ W.A.M., Whiston, *Whiston’s Works of Flavius Josephus, The Excelsior Edition*.

Hier werd er een afgodenaltaar op Gods altaar²¹ opgericht. Ook werd de besnijdenis verboden. Het gaat hier duidelijk om het opdringen van de godsdienst die Antiochus wou zien. Dit ging ook gepaard met een groot aantal moorden van mensen die de joodse godsdienst trouw bleven, met verbranding van wetboeken, Op sabbatviering, besnijdenis en het houden van wetboeken stond de doodstraf. Er werd ook op de plaats waar vroeger de Davidsburch stond een vesting gebouwd, de Akraburch, waar een garnizoen soldaten werd gelegerd. Ook in andere delen van Judea was de vervolging voelbaar, maar Jeruzalem was er het ergst aan toe.

2.4. Verzet – Einde van de regering van Antiochus (167 v.Chr.-164 v.Chr.)

Na een paar jaren van onderdrukking kwam er uiteindelijk verzet. In het jaar 167 v.Chr. begon de opstand van de Makkabeeën²². Het begon met het verhaal van Mattathias²³ en zijn vijf zonen: Johannes, Simon, Judas, Eleazar en Jonathan²⁴. Op een bepaald moment werd van Mattathias geëist dat hij offers op een afgodenaltaar zou brengen, in het bijzijn van de hele stad. Mattathias weigerde dit. Op dat moment kwam een jood naar voor om te offeren en zo in de gunst te komen van de Syrische overheersers. Mattathias kon dit niet verdragen en doodde de jood. Hierna mengden ook zijn zoons en een aantal anderen zich; de Syriërs werden neergeslagen of vluchtten. Het heidens altaar werd omvergehaald. Hierop vluchtten Mattathias, zijn zoons en een groot deel van de bevolking van het dorp de bergen in. Bij deze groep kwamen ook mensen uit andere dorpen.

Een aantal anderen waren intussentijd naar de woestijn uitgeweken. Toen dit ter ore kwam van de koninklijke beambten, zochten deze hun schuilplaatsen en toen ze die gevonden hadden, gingen zij op sabbat tot de aanval over. De joden die er waren, weigerden op de sabbat te vechten en werden massaal afgeslacht. Dit maakte dat Mattathias en de anderen een afspraak maakten om ook op sabbat te vechten.

Hun opstand bestond er in het begin vooral uit in het land door te gaan en te proberen het te zuiveren van joden die zich afgekeerd hadden van de wet, zodat velen naar de heidenen vluchtten. Ook vernielden ze de afgodenaltaars en besneden jongens die nog niet besneden waren onder druk van de Syriërs. Na één jaar, in 166, stierf Mattathias en werd zijn zoon Judas de Makkabeeër hoofd van het ‘leger’, dat intussentijd uitgroeide tot zesduizend man.

Onder Judas kwam het vooral tot grote gevechten. Zo viel Apollonius, die een paar jaar eerder in Jeruzalem een slachting had veroorzaakt, met een leger van Syriërs en Samaritanen Judas aan. Apollonius verloor en sneuvelde zelf. Volgens de overlevering heeft Judas Apollonius’ zwaard vanaf toen altijd in de strijd gedragen. De Syriërs besloten hier wraak voor te nemen en een zekere Seron kwam met een

(William P Nimmo: Londen), p.257.

²¹ Voor sommigen is dit een vervulling of vóórvulling van de ‘gruwel der verwoesting’ waar in Daniël 11:31 over gesproken wordt (zie ook p.12)

²² De naam Makkabeeën of Makkabaeus (enkelvoud) wordt veelal beschouwd als een afleiding van het Hebreeuwse woord ‘maqaba’, ‘hamer’. Judas, de derde zoon van Mattathias kreeg deze bijnaam. Uit J.G. Fijnvandraat, *Babylon, Beeld en Beest*, 273

²³ Mattathias was een priester uit de klasse van Jojarib (1 Kronieken 24:7 e.v.). Hij had Jeruzalem verlaten en woonde met zijn 5 zonen in Modeïn (op twee uur gaans ten oosten van Lydda). Uit J.G. Fijnvandraat, *Babylon, Beeld en Beest*, 269

²⁴ Johannes (bijnaam Jaddis of Caddis, d.i. de gelukkige); Simon (bijnaam Thassi, d.i. de zeloot); Judas (bijnaam Makkabaeus, d.i. de hameraar); Eleazar (bijnaam Avaran, d.i. die boort); Jonathan (bijnaam Saphus of Aphus, d.i. de sluwe)

veel groter leger dan dat van Apollonius. Ook hij werd echter verslagen. Het is na deze nederlaag dat Antíochus terug op het toneel komt. Toen hij hoorde van de nederlagen die geleden werden, ging hij naar Perzië om schatting te innen om zijn leger te kunnen betalen. Volgens Flavius Josephus stak hij in het honderdzevenenveertigste jaar (165 v.Chr.) de Eufraat over om naar de noordelijke provincies te gaan. Zijn veldheer Lysias krijgt het bevel over de helft van het leger van Antíochus en de opdracht om af te rekenen met de opstandige Joden. Lysias koos zichzelf een aantal mannen als leiders.

‘Upon this Lysias chose Ptolemy, the son of Dorimenes, and Nicanor, and Georgias, very potent men among the king’s friends, and delivered to them forty thousand foot-soldiers and seven thousand horsemen and sent them against Judea, who came as far as the city of Emmaus, and pitched their camp in the plain country.’²⁵

Over de strijd die volgde, bestaat verschil van mening. De ene bron zegt dat zowel Nicanor als Georgias ten strijde zijn getrokken met een redelijk groot leger, de andere zegt dat enkel Georgias ten strijde trok met een kleiner leger. Zij zijn het wel eens dat Judas ook deze strijd won. Het was echter nog niet gedaan. Na deze nieuwe nederlaag, besloot Lysias zelf te komen. Het staat vast dat hij met een groot leger kwam. Ook dit leger werd verslagen. Lysias nam hierna de rest van zijn leger en trok terug naar Antiochië.

Toen de grote belagers weg waren, was het volgende doel om de tempel te reinigen. Zij gingen naar Jeruzalem en zagen dat het heiligdom verwoest was en het altaar ontreinigd. De tempel was aan zijn lot overgelaten. Hierop bedreven zij rouw en daarna werd het heiligdom gereinigd en de tempel weer in ere hersteld. Toen het heiligdom gereinigd was, offerden zij op de morgen van de vijfentwintigste van de negende maand van het jaar honderdachtenveertig²⁶ naar de wet op het nieuwe brandofferaltaar. Dit gebeurde exact drie jaar na de ontwijding van de tempel door Antíochus.

Ondertussen was Antíochus IV nog steeds in Perzië om schattingen te verzamelen. Hij had een aantal tegenslagen gehad, zo was hij onder andere verdreven tijdens een poging om een tempel in Elymaïs in Perzië te plunderen. Hij moest tot zijn schande vluchten. Dit gebeurde in 164 v.Chr. Hierna is Antíochus ziek geworden, een slepende ziekte die hem uittergde. Onderweg terug naar Antiochië, ondertussen had hij gehoord van de nederlagen van Lysias, is hij gestorven.

2.5. Na Antíochus’ regering

Na Antíochus IV Epíphanes kwam zijn zoon Antíochus V, onder voogdij van Lysias aan de macht. Lysias heeft nog een tocht tegen Judas ondernomen, maar ook deze mislukte.

Het duurde nog tot 141 voor Palestina helemaal onafhankelijk was, dit gebeurde onder Simon de Makkabeeër, de laatst overgeblevene van de zonen van Mattathias. Simon werd hogepriester en vorst. Na Simon werd het rijk zelfs nog uitgebreid in het nadeel van de Syriërs, maar dit kwam door de zwakheid van de Syrische heersers.

²⁵ W.A.M., Whiston, *Whiston’s Works of Flavius Josephus*, p.259

²⁶ D.i. vijfentwintig december 165

Voor Syrië werd het steeds moeilijker om de macht te handhaven en in 65 v.Chr. werd het onderworpen door Rome. Voor Palestina duurde het nog tot 63 v.Chr. voor Aristobulus II, laatste nakomeling van de Makkabeeën overwonnen werd. Het joodse territorium werd beperkt en tot een Romeinse provincie gemaakt. Het Egyptische rijk hield het tot 30 v.Chr. vol, voor het ook een Romeinse provincie werd. Zo kwam er onder druk van de groei van het Romeins imperium een einde aan de twee overgebleven belangrijkste rijken die na het rijk van Alexander de Grote ontstonden.

3. DANIËL 11: VERWIJZING NAAR ANTÍOCHUS?

Er zijn omtrent de vraag of de profetie in Daniël 11:21-45 naar Antíochus verwijst drie meningen.

De eerste mening gaat er vanuit dat veel van hetgeen Antíochus IV Epíphanes gedaan heeft of wat er tijdens zijn regering gebeurd is met een aantal van de verzen in Daniël 11 te verbinden is. Zo zien wij in vers 21 hoe een koning op de troon komt d.m.v. slinkse streken. In vers 25 gaat het over een koning die tegen de koning van het Zuiden ten strijde trekt en hoe hij in vers 30 afgeschrikt terugkomt van een tweede veldtocht tegen de koning van het Zuiden en zich keert tegen het heilig verbond en in vers 31 een gruwel der verwoesting opricht. Dit is een redelijk overtuigend argument om te geloven dat de profetie op Antíochus slaat.

Ten tweede is er de mening dat er, vooral in verdere verzen, veel aanduidingen naar gedrag van de antichrist te vinden zijn. Jezus verwijst in Matteüs 24:15 naar deze profetie: ‘Wanneer gij dan de gruwel der verwoesting, waarvan door de profeet Daniël gesproken is, op de heilige plaats ziet staan – wie het leest, geve er acht op – ...’ Het gaat hier over het einde der tijden, als de antichrist zich openbaart. Het feit dat Jezus hiernaar verwijst en spreekt over de ‘gruwel der verwoesting’ maakt dat het hier in Daniël gaat over iets dat nog moest gebeuren toen Jezus leefde. Dit maakt een verwijzing naar Antíochus in deze profetie onlogisch.

Een derde mening is dat het hier gaat om een vóórvulling. Het vers 31 waarin het gaat om de ‘gruwel der verwoesting’ is langs de ene kant al vervuld door Antíochus, toen hij op Gods altaar in de tempel een altaar voor Zeus bouwde. Langs de andere kant zal deze profetie nog vervuld worden als de antichrist komt.

4. CONCLUSIE

Een echte conclusie kan ik eigenlijk over de geschiedenis van Antíochus IV Epíphanes niet trekken. Bij de vraag naar een samenvatting van dit werk, zijn er twee dingen die gezegd moeten worden. Vooreerst zien wij hoe een koning zich verheft boven God en de joden een godsdienst wil laten aanhangen die hij aan hen voorschrijft. Als tweede is er de reactie van de joden hierop. Aanvankelijk met een klein groepje, maar gaandeweg met een echt leger komt er een opstand die uiteindelijk leidt tot de onafhankelijkheid van de joden. Dit gaat gepaard met grote verliezen van degene die hen het hellenisme wilde opdringen.

Wat betreft de vraag of de geschiedenis van Antíochus IV Epíphanes verteld wordt in Daniël 11, ben ik geneigd om Antíochus te zien als een invulling van de profetie en ook als een vóórvulling van wat nog zal komen als de antichrist zich openbaart. Er zijn zoveel verzen in Daniël 11 terug te voeren op wat Antíochus gedaan heeft, maar langs de andere kant mag niet ontzien worden wat Jezus in Matteüs 24 gezegd heeft en lijkt het mij logisch het te zien als een vóórvulling. Er zou echter nog een werkstuk nodig zijn om hier een degelijk onderbouwde mening over te formuleren.

5. BIJLAGEN

5.1. Verdeling van het rijk van Alexander de Grote²⁷

Alexander de Grote (336v.Chr.-322v.Chr.)

- *Ptolemaeus (Egypte)*
- *Seleucus (Syrië)*
- *Lysimachus (Thracië)*
- *Cassander (Macedonië)*

5.2. Chronologische aanduiding van een aantal vermelde personen

<i>v.Ch r</i>	<i>Egypte</i>	<i>Syrië</i>	<i>Hogepriesters</i>	<i>Makkabeeën</i>
223		Antíochus III Magnus		
...			Onias II	
221	Ptolemaeus IV Philopator			
...			Simon II	
204	Ptolemaeus V Epíphanes			
187		Seleucus IV Philopator		
...			Onias III	
181	Ptolemaeus VI Philometor			
175		Antíochus IV Epíphanes	Jason	
172			Menelaüs	
170	Ptolemaeus VIII Euègetès			
167				Mattathias
166				Judas
164		Antíochus V Eupator		
160				Jonathas
142				Simon (tot 134)

BIBLIOGRAFIE

²⁷ J.G. Fijnvandraat, *Babylon, Beeld en Beest*, 384

Fijnvandraat, J.G. *Babylon, Beeld & Beest: Bijbelstudies over de profetie van Daniël*. 2 vols. Hoofdstuk 7-12, 2. Vaassen: Medema, n.d. [1990]. 394

Baarslag, Derk Johan. *De Bijbelse geschiedenis: In de omlijsting van de historie van het Oosten*. 3th edn. 6 vols. Nivellerend Hellenisme en Nationaal Verzet, 5. Baarn: Bosch & Keuning n.v., n.d. [1960]. 544

Whiston, W.A.M. *Whiston's Works of Flavius Josephus: The Excelsior Edition*. Londen: William P Nimmo. n.d. [onbekend]. 684

Bright, John. *A history of Israël*. 3td edn. Londen: SCM Press LTD, n.d. [1981]. 511

Keur, Pieter en Jacob. *Apocriefen van het Oude Testament*. 5th edn. Kampen: J.H. Kok, n.d. [1981]. 400